

AANBIEDINGSFORMULIER VOOR
MINISTERRAADSTUKKEN

220173
w. 4:75 B
maakt.
v.d.B.

MINISTERRAAD 18 APR. 1975 /46

Aan gehouden
Minister van Buitenlandse Zaken

25 APR. 1975 /14C

Aan gehouden
Staatssecretaris van

2 MEI 1975 /20C

Aan gehouden

Datum: 8 april 1975

Onderwerp: CEVS

Nummer: N931

6 MEI 1975 /2C

Aan gehouden

Afdeling: DNW/PN

30 MEI 1975 /15C

~~XXXXX~~ Hamerstuk/Geen hamerstuk

03 JUNI 1975 /17C
Doelstelling van het (beleids)voorstel:

Voorgestelde datum van behandeling:

18 april 1975

17 juni 1975 /2C besproken

Motivering indien moet worden afgeweken van de 10-dagen termijn:

Korte inhoud (eventueel verwijzen naar ingediende stukken):

Datum eventuele voorgaande behandeling:

De nota geeft een kort overzicht van de huidige stand van zaken van de Conferentie voor Europese Veiligheid en Samenwerking, tweede fase.

Advies uitgebracht door adviescollege(s):

niet van toepassing

Interdepartementaal voorbereid met:

Overeenstemming bereikt: ja/nee

Stuk is voorbereid door de bevoegde onderraad: ja/nee

De coördinerende bewindsman gaat akkoord met behandeling in de ministerraad: ja/nee

"De Regeringsleiders hebben de ontwikkeling bestudeerd van de werkzaamheden, die momenteel in Genève plaatsvinden. Zij hebben geconstateerd, dat er reeds aanzienlijke vorderingen zijn geboekt, maar ook, dat er nog belangrijke punten op een oplossing wachten".

Aldus een passage uit de Verklaring over de Conferentie over Europese Veiligheid en Samenwerking, uitgegeven door de Regeringsleiders van de Negen op 11 maart te Dublin. (De volledige tekst van de verklaring is als bijlage toegevoegd). Wat zijn deze "vorderingen" en deze "punten" die nog op een oplossing wachten.

In deze nota wordt in het kort aangegeven hoe de situatie momenteel is. Voor een goed begrip zij erop gewezen, dat de tot nu toe gereedgekomen teksten voorlopig geregistreerd zijn en veelal nog passages tussen haken bevatten, welke in tweede lezing zullen moeten worden gewerkt. De stand van zaken per "mand" is momenteel als volgt.

Mand I: Vraagstukken met betrekking tot de veiligheid van Europa.

Behalve over de definitieve tekst van de principes zelf moet ook nog overeenstemming worden bereikt over de formulering van de gelijkwaardigheid en onderlinge samenhang van de principes, alsmede over het preambulaire gedeelte. Van de militaire "vertrouwenwekkende maatregelen" (met name aankondiging van manoeuvres) is veel algemene tekst gereed, doch dit betekent niet meer, dan dat een raamwerk is opgezet waarin alle concrete punten nog openstaan, zoals o.a. aard van de toezegging, en de drempel van de aan te kondigen oefeningen zowel qua grootte als in geografisch opzicht. In dit licht bezien is er nog nauwelijks sprake van enige vordering, laat staan van resultaten bij dit onderwerp.

1) Voor de tekst van de mandaten van de eerste fase zij verwezen naar het Jaarboek van het Departement van Buitenlandse Zaken 1972-1973, bijlage 13.

Mand II: Samenwerking op het gebied van de economie, wetenschap en technologie en milieu.

De teksten van deze mand zijn vrijwel gereed. Twee belangrijke problemen zijn echter nog niet opgelost. Er is n.l. nog geen overeenstemming over vermelding van reciprociteit noch over een clause van meestbegunstigde natie.

Mand III: Samenwerking op humanitair en ander gebied.

In deze mand moeten nog een aantal essentiële punten worden geregeld.

Overeenstemming is bereikt over teksten inzake familiehereniging, familie-ontmoetingen, huwelijken, jeugdcontacten en verspreiding van geschreven informatie. Ook de teksten over samenwerking en uitwisselingen op educatief gebied zijn voor het overgrote deel gereed.

Nog geen overeenstemming is bereikt over teksten inzake reisformaliteiten, werkomstandigheden van journalisten en radiostoring. Weinig vorderingen zijn tot nu toe gemaakt bij de onderwerpen welke betrekking hebben op de culturele samenwerking, al is over enige teksten overeenstemming, of bijna overeenstemming bereikt, zoals over de verbetering van faciliteiten voor contacten en uitwisselingen in de verschillende gebieden van cultuur.

Een groot struikelblok vormt echter de formulering van het bevorderen van kennis van en toegang tot prestaties op het gebied van literatuur, beeldende kunsten en andere gebieden van culturele activiteit. Een ander obstakel wordt gevormd door de formulering van inleidende passages.

De besprekingen over de teksten inzake een vorm van follow-up van de Conferentie zijn nog in een beginstadium: alleen de preambule is gereed.

Hetzelfde geldt voor de organisatie van de derde fase, waarbij één van de moeilijkste punten wordt gevormd door de vorm van het slotdocument en de daarmee samenhangende wijze van ondertekening.

Waarom duurt de CEVS reeds zo lang

Een element dat bepalend is geweest voor de duur van de conferentie - die alle voorspellingen heeft overtroffen - is de mate van precisie waarmee de einddocumenten worden geredigeerd. Dit is een kwestie die reeds tijdens de voorbereking te Helsinki tot maandenlange discussie aanleiding gaf, en die tenslotte werd opgelost in overeenstemming met de opvatting van de westelijke en neutrale landen, dat, wilde de CEVS enige reële betekenis hebben, het resultaat niet alleen duidelijk zou moeten zijn doch ook met een grote mate van nauwkeurigheid moest worden geredigeerd.

Niets was gemakkelijker geweest dan het afleggen van verklaringen waarin in algemene bewoordingen werd gesproken van goede bedoelingen, in termen die voor meer dan een concrete uitleg vatbaar waren geweest. De regering heeft altijd gemeend dat de neiging om zich met zulke verklaringen tevreden te stellen krachtig moest worden bestreden. Zij wilden voorkomen dat het onverminderd voortbestaan van fundamentele tegenstellingen zou worden verbloemd door misleidende en schoon klinkende frasen, die slechts illusies hadden kunnen verwekken.

Het resultaat is dat thans gewerkt wordt aan een omvangrijk document, dat met zo groot mogelijke nauwkeurigheid zal aangeven in hoeverre het op dit ogenblik mogelijk is, op de uiteenlopende gebieden van de CEVS tot overeenstemming te geraken tussen de vijfendertig deelnemende landen.

Reeds thans, vóór afsluiting van het redaktiewerk, moet worden vastgesteld dat het te verwachten einddocument niet spectaculair zal zijn. Het zal niet mogelijk zijn om de tekst, welke noodzakelijkerwijze bestaat uit meer en minder voldoening scheppende compromissen, geheel vrij te houden van passages waarvan de inhoud strikt genomen te wensen overlaat.

Toch wordt door de Westelijke en neutrale landen alles gedaan wat mogelijk is om ervoor te zorgen dat het einddocument een aanvaardbare basis zal vormen voor de multilaterale dialoog van de komende jaren.

De Nederlandse delegatie te Genève speelt bij dit alles een actieve en constructieve rol. Deze rol blijkt ter plaatse zowel door Oost als West te worden gewaardeerd, hetgeen de basis verschaft voor de effectiviteit van het Nederlandse optreden.

Waarom hecht Nederland zo aan mand III

Het derde agendapunt is pas na enkele maanden onderhandelen te Helsinki op de agenda gekomen, toen de USSR was gebleken dat de Westelijke landen dit werkelijk essentieel vonden voor een enigszins succesvolle conferentie. Deze landen gingen er daarbij van uit dat van detente (in de zin zoals zij die begrepen) niet werkelijk sprake kon zijn als niet ook de volken en individuen rechtstreeks bij dit proces werden betrokken. Daarvoor was het noodzakelijk een begin te maken met een verbetering van de mogelijkheden voor persoonlijk contact, zowel ten behoeve van gezinshereniging alsook in het algemeen, en ook de wederzijdse informatie te verruimen.

De USSR heeft moeten toestaan dat het derde agendapunt werd opgenomen (al mocht daarbij niet worden gesproken van "ideeën"), doch in Genève heeft dit land voortdurend gepoogd om de portée van de teksten over verruiming van personen- en berichtenverkeer zoveel mogelijk te beperken; zowel door een volledige staatscontrole op, en buitenlandse niet-inmenging bij de uitvoering van CEVS-besluiten te be- dingen, als door, bij het redigeren van deze teksten, door andere deelnemers voorgestelde clausules over zo'n ver- ruiming aan te vechten.

De hardnekkigheid waarmee dit gebeurt is niet alleen niet bevorderlijk geweest voor de atmosfeer van de conferentie, doch heeft tevens aan Westelijke kant de bereidheid om toe te geven aan Russische wensen op andere gebieden, ook dat van de "follow-up" van de CEVS niet verhoogd.

Meermalen is de vraag gesteld hoe het komt dat de USSR, die zich hiervan zeer wel bewust moet zijn, zich niet toeschietelijker betoont tegenover het verlangen van een meerderheid der deelnemers aan de conferentie naar een "lowering of barriers". De goodwill die zij hiermee had kunnen creëren is immens.

De voornaamste reden voor de Russische terughoudendheid lijkt te liggen in de bezorgdheid voor de uitwerking hiervan op het eigen systeem. Het bestaan alleen al van een aantal landen in Europa die een hogere levensstandaard en een grotere mate van persoonlijke vrijheid combineren met een anders geaard politiek systeem is reeds voldoende om de Oost-Europeanen tenminste met twijfel te vervullen tegenover hun eigen regimes. Als aan het bestaan van zulke landen bovendien door een verruiming van contact grote ruchtbaarheid zou worden gegeven, zou dit, zo althans lijkt de Russische redenering te zijn, een acuut gevaar kunnen gaan betekenen voor deze regimes.

Niettemin moet worden vastgesteld dat, als het werkelijke gaat om de existentie als zodanig van de West-europese democratieën, het vanuit Russisch oogpunt van ondergeschikt belang moet zijn of aldaar ook de wens bestaat om het politieke stelsel in Oost-Europa, al dan niet door eigen toedoen, te zien veranderen.

Het Russische wantrouwen tegenover West-Europa, dat de aanleiding is tot hun restrictieve interpretatie van de ontspanning, lijkt grotendeels structureel van aard te zijn, en in de eerste plaats te berusten op twijfel aan de levensvatbaarheid van het eigen systeem, vooral als dat zou worden blootgesteld aan ideeën en informatie van buiten.

Hieruit kan worden afgeleid dat door de Westelijke landen op korte termijn niet veel aan deze situatie kan worden verbeterd. Ook een afzien van de Westelijke verlangens op het gebied van een "lowering of barriers" in CEVS-kader zou naar het inzicht van de Regering niet bijdragen tot een vermindering van de ongerustheid aan Oostelijke zijde, aangezien het structurele probleem zou blijven bestaan. Slechts een wijziging van het politieke stelsel in West-Europa, of tenminste een verregaande censuur op pers, radio en televisie - vooral op datgene wat tot Oost-Europa kan doordringen - zou op korte termijn een remedie betekenen.

Gezien de onaanvaardbaarheid van zulk een "oplossing" meent de Regering dat het vraagstuk van de veiligheid en de samenwerking in Europa veeleer als een lange-termijnprobleem moet worden benaderd. In deze benadering vormt de CEVS een mogelijkere wijze belangrijke, doch slechts eerste etappe.

Het zal erom gaan, de regimes in Oost-Europa op den duur tot het inzicht te brengen dat een geleidelijke verruiming van contacten met het Westen niet behoeft te leiden tot ineenstorting van hun systeem.

Met andere woorden, de vraag is, hoe deze regimes ertoe bewogen kunnen worden om van de bestaande marge tussen de thans toegestane internationale contacten en die welke uit veiligheidsoverwegingen nog toelaatbaar zouden zijn een

volledig gebruik te maken. Deze ook voor Nederland buitengewoon belangrijke vraag - die zoals hierboven uiteengezet nauw samenhangt met die naar de basis van de ontspanning zelf - is thans aan de orde in Genève, waar een vrijer verkeer van personen en informatie tussen Oost en West een door allen erkend onderwerp van onderhandeling is.

Zowel door Nederland als door de andere Westelijke landen wordt hier met vasthoudendheid getracht - en niet zonder succes - om in de teksten, te aanvaarden door alle 35 deelnemers, een grondslag te leggen voor een streven naar verruiming van contacten en wederzijdse informatie.

Datgene wat op deze wijze op papier komt zal voor de eerstvolgende jaren de basis vormen voor de verhoudingen tussen de deelnemende landen van Europa en Amerika. Ook wanneer het moment gekomen om de multilaterale dialoog voort te zetten met de bedoeling een nieuwe stap vooruit te doen zullen de resultaten van de CEVS en de implementatie daarvan het uitgangspunt blijven.

Om bij die voortzetting van het gesprek van de 35 geloofwaardig te blijven zal de USSR er niet aan kunnen ontkomen, uitvoering te geven aan de besluiten van de conferentie, ook al zij met die besluiten slechts met tegenzin heeft ingestemd. Het belang van de Westelijke pogingen om iets te bereiken bij het derde agendapunt ligt dan ook hierin, dat de USSR thans gecommitteerd kan worden tot een begin van liberalisatie, waar dit land anders waarschijnlijk niet aan was begonnen.

De Regering hoopt dat de USSR hierbij, al doende, tot de ontdekking zal komen dat er een grotere risicovrije marge bestaat dan zij op dit ogenblik meent, en dat een vrij aanzienlijke verruiming der wederzijdse contacten niet noodzakelijk leidt tot de ineensstorting van de Oosteuropese regimes; met andere woorden, dat de vrees voor de invloed van de Westeuropese democratieën op het Oosteuropese staatsbestel althans gedeeltelijk zonder grond is.

Alleen op die basis kan, geleidelijk aan, de soort ontspanning groeien die meer is dan het vermijden van een gewapend conflict - hoe belangrijk dat laatste op zichzelf ook is.

"De Regeringsleiders hebben opnieuw de wil van de Negen bevestigd om hun politiek van ontspanning en samenwerking in Europa voort te zetten en te ontwikkelen.

Zij gaven uiting aan de hoop dat deze politiek de voortdurende versterking van het begrip en het vertrouwen tussen de volkeren zal bevorderen, hetgeen de grondslag is voor een wezenlijke verbetering van het politieke klimaat in dit werelddeel. Dit doel dient met name tot uiting te komen in het ontwikkelen tussen Staten en volkeren van betrekkingen waarin het individu een belangrijke plaats inneemt."

In dit verband dienen de Conferentie over Europese veiligheid en samenwerking alsmede de tenuitvoerlegging van haar besluiten een belangrijke rol te spelen.

De Regeringsleiders hebben hun vreugde uitgesproken over de constructieve rol welke de Negen, dank zij hun in onderling overleg vastgestelde diplomatieke beleidslijnen en de gemeenschappelijke standpunten welke zij hebben aangenomen, hebben kunnen spelen bij het verloop van deze Conferentie, die nauw samenhangt met de belangen van de Europese Gemeenschap.

De Regeringsleiders hebben de ontwikkeling bestudeerd van de werkzaamheden die momenteel in Genève plaatsvinden; zij hebben geconstateerd dat er reeds aanzienlijke vorderingen zijn geboekt, maar ook dat er nog belangrijke punten op een oplossing wachten.

Zij spraken zich uit voor een zo snel mogelijke voltooiing van deze werkzaamheden. In dit verband zijn zij voornemens hun streven naar het zoeken, in een open en constructieve geest, naar positieve oplossingen voor de nog ter tafel liggende of onopgeloste vraagstukken, voort te zetten en te intensiveren.

De Regeringsleiders wensen dat alle deelnemende Staten even vastbesloten zijn als zijzelf om alle pogingen in het werk te stellen om tot evenwichtige en bevredigende resultaten te komen ten aanzien van alle punten op de agenda. Op grond daarvan zou men kunnen overwegen de Conferentie op korte termijn op het hoogste niveau af te sluiten."